

POLSKI UNIWERSYTET NA OBCZYŹNIE
W LONDYNIE

ZESZYTY NAUKOWE

SERIA TRZECIA, NR 6, 2018

GRAŻYNA CZUBIŃSKA

POLSKI UNIWERSYTET NA OBCZYŹNIE, LONDYN

**SPRAWOZDANIE Z PRZEBIEGU PROJEKTU
NAUKOWO-BADAWCZEGO TICASS,
REALIZOWANEGO W RAMACH PROGRAMU
HORIZON 2020 UNII EUROPEJSKIEJ**

Polski Uniwersytet na Obczyźnie bierze udział – jako jedyna uczelnia wyższa z Wielkiej Brytanii – w projekcie naukowo-badawczym Unii Europejskiej pod nazwą TICASS. Ta charakterystyczna nazwa to skrót od Technologies of Imaging in Communication, Art and Social Sciences. Projekt jest realizowany w ramach unijnego programu Horizon 2020, który dotyczy transgranicznego rozwoju badań i innowacji, nie tylko w zjednoczonej Europie.

Cel projektu TICASS to analiza procesu postrzegania i wykorzystywania przez ludzi z różnych stron świata znaków wizualnych we współczesnej przestrzeni miejskiej. Jednym z zadań, jakie stoją przed uczestnikami TICASS, jest zidentyfikowanie wspólnych cech funkcjonalności znaków wizualnych w różnych kulturach. W tym celu odbywa się swoista wędrówka z północy na południe świata, wzdłuż ścieżki łączącej miasta, z których wywodzą się partnerskie uczelnie projektu: od Szczecina w Polsce, przez brytyjski Londyn, czeskie Uście nad Łabą i włoską Maceratę, po Johannesburg w Republice Południowej Afryki (a od 2018 roku Kilifi w Kenii). W ciągu czterech lat trwania projektu badacze przemierzą Ziemię z góry na dół, opracowując materiał mogący przyczynić się

1. Logo TICASS

do dalszej integracji globalnego społeczeństwa naszej planety w obrębie komunikacji wizualnej.

Technologie wizualne mają znaczący wpływ na repertuar kompetencji najbardziej istotnych dla ludzi. Przynoszą ze sobą nowy język narracji wizualnej i nowy sposób czytania znaków graficznych. W celu rozpoznania i opisanie możliwości oraz ograniczeń nieodłącznie związanych z technologiami wizualnymi współczesnej ikonosfery postawiono pytania:

- 1. W jaki sposób ludzie w różnych miastach czytają i poznają wizualne znaki, ikony, kody QR, obrazy diagnostyczne i cyfrową grafikę?**
- 2. Jakie funkcje mają technologie wizualne w różnych miastach, krajach i na różnych kontynentach?**

W projekcie TICASS badacze zajmują się tą kwestią poprzez współpracę Północ-Południe, rysując linię geograficzną z Londynu do Afryki (przez Polskę, Czechy i Włochy).

Wybór partnerów projektu opierał się zarówno na podobieństwach, jak i różnicach, co pozwala uwzględnić różne uwarunkowania społeczne, polityczne, historyczne, klimatyczne i kulturowe, poszukując wspólnych wartości ludzkich. Badanie różnych obrazów, które są namacalnymi zjawiskami kulturowymi, pomoże rozpoznać ich niematerialny sens, znaczenie i wartość, które będą służyć celom edukacyjnym i podniosą poziom świadomości oraz krytycznej percepcji wraz ze zrozumieniem specyfiki różnych krajów uczestniczących w projek-

cie TICASS. Stąd też projekt ten ma na celu również wzmocnienie współpracy międzynarodowej, zdobywanie nowych umiejętności i wspieranie rozwoju kariery w dziedzinie badań i innowacji. Wymiana międzykontynentalna między badaczami ma się przyczynić do zwiększenia świadomości na temat funkcjonowania ludzi w ikonosferze, która ma znaczący wpływ na społeczeństwo oparte na wiedzy, w szczególności w kontekście rozwoju Europy i Afryki.

W dzisiejszych czasach technologie obrazowania są wszechobecne, ponieważ jesteśmy zanurzeni w ikonosferze. Żyjemy w otoczeniu obrazów, używamy ich do komunikacji (która jest przedmiotem semiotyki, socjologii, teorii komunikacji wizualnej, studiów kultury wizualnej i estetyki ewolucyjnej), używamy ich do definiowania naszej tożsamości i opowiadania (co jest analizowane przez poststrukturalizm, teorię krytyczną i ewolucyjne podejścia do sztuki i estetyki). Używamy ich w procesie diagnozy medycznej i naukowej. Obrazy łączą nas z siecią globalnej przestrzeni.

Te obrazy nie są ani ręcznie malowane, ani rysowane – ale generowane poprzez technologię. Pierwszym obrazem technologicznym był obraz fotograficzny, który obecnie przyjmuje formę cyfrową, a nie analogową. Obrazy fotograficzne służyły do pokazywania zjawisk, takich jak odległe miejsca, zachowanie zwierząt lub ludzi w szczególnych okolicznościach czy wydarzenia kosmiczne. Teraz nowe obrazy technologiczne pokazują nam nowe możliwości. Dzięki postępowi technologicznemu generujemy obrazy ludzkich narządów w ruchu (skany PET), obrazy dialogów delfinów głęboko w oceanach (za pomocą sonaru) oraz obrazy wewnętrznej struktury rzeczy, np. silników. Wszystkie te obrazy wpływają na naszą wiedzę o ludziach i ich świecie, a także o tym, jak postrzegamy ten świat i nas samych w nim.

Ze społecznego punktu widzenia duże znaczenie ma także kultura i życie codzienne, które pojawiają się w przestrzeni obrazów (lub innymi słowy: w ikonosferze). Dlatego powinniśmy zastanowić się nad naszym związkiem z obrazami cyfrowymi, z którymi jesteśmy w bezpośrednim kontakcie, które można rekonfigurować, przez które i w ramach których pracujemy, utrzymujemy nasze relacje społeczne i spędzamy czas. Rozwój technologii cyfrowych związanych z obrazowaniem spowodował uzależnienie człowieka od komunikacji wizualnej. Wizualizacje są obecne w wielu kulturach i często różnie rozumiane lub interpretowane. Coraz częściej informacje zwrotne mają formę prezentacji wizualnej. W rezultacie znaczenie ich kształtu i lokalizacji, zwłaszcza w kulturze multimedialnej, wzrasta wykładniczo. Zjawisko to doskonale ilustrują billboardy, graffiti na ścianach, opakowania produktów codziennego użytku, in-

formacje medyczne na temat chorób, a na koniec za pomocą cyfrowej sfery ekranu transmitującego dane przez globalną sieć, z którą komunikujemy się na naszych touchpadach. Orientacja w kosmosie jest coraz częściej definiowana przez cyfrowe systemy GPS. Efektywność tradycyjnego czytania nie odpowiada strukturze Internetu.

Poznanie naszego środowiska wizualnego daje nam także możliwość eksperymentowania z naszą tożsamością, aby uczyć się zgodnie z własnymi celami i zainteresowaniami w procesie uczestnictwa społecznego. Dlatego w obliczu rozprzestrzeniania się obrazów we wszystkich dziedzinach ludzkiego życia możemy mówić o konieczności edukacji – jak dostosować się i działać w przestrzeni wizualnej oraz jak rozwijać i czytać język odzwierciedlający taką kulturę.

Badania fotograficzne w ramach projektu TICASS skupiają się na znakach na lotniskach, w pociągach i na stacjach metra, parkingach, w windach, korytarzach (np. uczelni i uniwersytetów, ale także w tunelach) oraz w transporcie publicznym (autobusy, tramwaje, taksówki i metro).

Percepcja obrazów w tych przestrzeniach pomoże nam zrozumieć:

- W jaki sposób i o czym poszczególne zdjęcia informują nas?
- Jakie są intencje twórcy znaków na tych zdjęciach?
- Jak wpływają i rządzą naszą mobilnością w mieście?
- Jakie nawyki wywołują u widza?
- W jaki sposób wpływają na nasze postrzeganie świata?
- W jaki sposób możemy je przeżyć estetycznie?
- Jakie są różnice kulturowe między Europą a Afryką w stosunku do ludzi i obrazów?
- Czy są jakieś podobieństwa w schematach biologicznych lub wzorcach kulturowych, które tworzą obraz bardziej przyjazny?

Ważne jest upowszechnianie jednoznaczności w obrazowaniu przestrzeni publicznej, co umożliwi jej użytkownikom stworzenie skutecznej komunikacji poprzez dialog wewnątrz kulturowy i międzykulturowy w społeczeństwach w Europie i Afryce.

Za Williamem J. Th. Mitchellem¹ zadajemy następujące pytanie: „Czego chcą zdjęcia?” I oferujemy dwie perspektywy:

1. **Naukową** – jakie informacje przynoszą nam obrazy, jakie informacje znajdują się na zdjęciach?
2. **Artystyczną** – jakie doświadczenia wywołują obrazy?

¹ W. J. Th. Mitchell, *What Do Pictures Want? The Lives and Loves of Images*, Chicago, 2005.

Posiadając niezbędne kompetencje, jesteśmy w stanie w pełni zrozumieć znaczenie obrazu.

Dzięki nowym technologiom obrazowania możliwe staje się tworzenie nowych typów obrazów. Te wymagają od nas zmiany naszych kompetencji, a mianowicie indywidualnych zdolności w różnych dziedzinach wiedzy, umiejętności i postaw. Dlatego zadaniem projektu TICASS jest opracowanie kompleksowego podejścia, uwzględniającego różne publiczne przestrzenie transferu (mobilność) osób w wizualnym środowisku miejskim.

Ustalone zostały **trzy cele**:

1. **teoretyczny** – opracowanie modelu badawczego dotyczącego możliwości i ograniczeń stosowania technologii wizualnych we współczesnej ikonosferze;
2. **poznawczy** – rozpoznawanie i opisywanie możliwości i ograniczeń w stosowaniu technologii wizualnych we współczesnej ikonosferze, w kontekście różnic kulturowych, politycznych i ekonomicznych;
3. **praktyczny** – propozycja praktycznych rozwiązań wykorzystania technologii wizualnych w procesie uczenia się, na podstawie definicji kompetencji w obszarze komunikacji za pomocą wizualnego zapisu informacji.

Podczas podróży między Europą i Afryką zostaną zbadane różne aspekty wizualne w mieście i jego ikonosferze. Przyjęte zostało w badaniach podejście antropologiczne, mając do czynienia z możliwościami i ograniczeniami postrzegania obrazów w przestrzeniach transferu (mobilności) ludzi, w kontekście zróżnicowanych warunków funkcjonowania obrazu w wizualnych środowiskach miejskich w Europie i Afryce. Studiując technologie obrazowania istniejące we współczesnej ikonosferze, interpretując ich znaczenie oraz analizując metody nauczania stosowane w edukacji w zakresie sztuki, mediów i projektowania – w każdym kraju zaangażowanym w projekt – wykorzystana jest metodologia antropologii wizualnej, kultura wizualna, socjologia i filozofia odnosząca się do **czterech filarów wiedzy**:

- **Wiedza normatywna** (*normative knowledge*) – jakie są oczekiwania wobec wykorzystania obrazowania technologicznego we współczesnej ikonosferze?
- **Wiedza diagnostyczna** (*diagnostic knowledge*) – jakie są rodzaje technologii obrazowania we współczesnej ikonosferze?
- **Subiektywna wiedza** (*subjective knowledge*) związana z doświadczeniem – jakie doświadczenie mają instytucje edukacyjne w dziedzinie technologii obrazowania?

- **Wiedza o nas samych** – jakie ulepszenia warto wprowadzić w system edukacyjny dla lepszego wdrażania różnych rodzajów technologii obrazowania? (np. Jak instytucja edukacyjna postrzega swoją rolę w poprawie zrozumienia współczesnej ikonosfery i jak postrzega swoją funkcję w rozwoju nowych technologii obrazowania?)

Interpretacja obrazu jest z natury subiektywna. Chcąc zobiektywizować wnioski badań, konieczna jest staranna analiza materiału faktograficznego. Badacze korzystają z propozycji Paula Lestera, koncentrując badania i wyjaśnienia badanych zjawisk na następujących **obszarach komunikacji wizualnej**:

1. **perspektywa osobista** – odbiorca ma własną opinię na temat obrazu na podstawie jego zrozumienia i wpływu kulturowego – pedagogiki, psychologii, medycyny;
2. **perspektywa historyczna** – rozumienie obrazu może zależeć od praktycznego wykorzystania technologii uwarunkowanej historycznie: historii, nauk politycznych;
3. **perspektywa estetyczna** – wartości estetyczne i percepcja poprzez sztukę, estetykę filozoficzną;
4. **perspektywa kulturową** – rozpoznawanie tożsamości obrazu odnoszącego się do jego treści, dynamiki i symboliki: socjologia, kultura wizualna;
5. **perspektywa etyczna** – moralna odpowiedzialność łącząca twórcę, odbiorcę i obraz: filozofię.

W samej grupie badaczy występuje wiele wektorów podobieństw, jak i różnic: Polska i Czechy to postkomunistyczne kraje należące do Grupy Wyszehradzkiej; Czechy i Wielka Brytania są krajami głównie protestanckimi, Polska i Włochy to z kolei kraje katolickie, wszystkie kraje europejskie należą do wspólnego rynku handlu. Pozaeuropejskich partnerów z Afryki dzieli natomiast wiele różnic kulturowych (oprócz używania języka angielskiego dla celów komunikacyjnych). Różnice z partnerami europejskimi: jako kraje postkolonialne są pod wpływem kultury europejskiej. Dlatego badania podobieństw i różnic między krajami partnerów projektu pozwoli na lepsze zrozumienie kultury oraz rozwijanie umiejętności wizualnych.

W projekcie TICASS biorą udział przedstawiciele:

- Polski – Akademia Sztuki i Stowarzyszenie Edukacja, Nauka i Kultura w Szczecinie;
- Włoch – Università degli Studi di Macerata;
- Wielkiej Brytanii – The Polish University Abroad in London (Polski Uniwersytet na Obczyźnie);

2. Akademia Sztuk w Szczecinie, 9 V 2017 r.; fot. Roman Mazur

- Czech – Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem;
- uczelnie afrykańskie – University of the Witswatersrand z Johannesburga (RPA) i Pwani University w Kilifi (Kenia).

Podczas pierwszego etapu badawczego, który w dniach 9 maja – 8 lipca 2017 roku odbył się w Polsce, naukowcy z PUNO wzięli udział w seminariach i warsztatach prowadzonych przez Akademię Sztuki w Szczecinie oraz Stowarzyszenie Edukacji, Nauki i Kultury. Tematem spotkań było m.in.: rozpoznanie odmiennych teoretycznych perspektyw partnerów i transfer wiedzy; łączenie sfer edukacyjnych z przemysłem; rozumienie kulturowych kontekstów inter-

pretacji i percepcji obrazów (poprzez treningi, warsztaty); przygotowanie założeń metodologicznych do wdrożenia „Integralnej teorii wychowania wizualnego”.

Wykonano dokumentację zdjęciową przestrzeni miejskiej Szczecina jako polskiego przykładu w ramach projektu. Materiał fotograficzny był analizowany i opisywany narzędziami Laswella² oraz Lestera³.

Kolejnym narzędziem naukowym była wystawa artystyczna 19 czerwca 2017 roku, która nie tylko w założeniu ma odpowiadać na pytania o tym, jak ludzie w różnych miastach odczytują i postrzegają znaki wizualne, ikony, kody QR, obrazy diagnostyczne i grafiki cyfrowej, ale także w jaki sposób technologie wizualne funkcjonują w różnych miastach, w krajach i na różnych kontynentach. Pierwsza z wystaw poświęcona była różnicom, druga podobieństwom.

Podkreślając kontekst porównania, możemy zadać pytanie: co widzowie będą postrzegać jako bardziej atrakcyjne estetycznie – podobieństwa czy różnice? Te dwa unikatowe stanowiska na obrazach cyfrowych, które użytkownicy postrzegają w bezpośrednim kontakcie, są również eksperymentem z tożsamości narodów – chcemy zobaczyć, jak poszczególne kraje są zróżnicowane lub podobne do innych krajów. Ponieważ nigdy człowiek nie patrzy tylko na obiekt, ale funkcjonuje w relacji między obrazami. Jeśli interpretacja pobudza percepcję, co będzie bardziej atrakcyjne – porzucenie sfery historycznej czy kulturalnej, estetycznej czy etycznej? Wystawa ma za zadanie zmienić dynamiczną relację pomiędzy obrazami i widzami, posłużyć badaniu percepcji związanych z wartościami ludzkimi.

W dniach 22–23 czerwca 2017 roku odbyła się Międzynarodowa Konferencja pt. „Teoretyczne podstawy wizualności w perspektywie międzykulturowej”. Naukowcy z PUNO przedstawili w jej ramach referat: „Wpływ społeczności wielokulturowej na publiczną przestrzeń Londynu”. Międzynarodowa mobilność ludzi jest jedną z tendencji rozwoju współczesnych społeczeństw. Kontakty kulturowe, do których dochodzi, są następstwem spotkania się jednostek lub grup reprezentujących odmienne kultury. Zjawisko zetknięcia się z inną kulturą dotyczy również tych, którzy za miejsce swojego pobytu wybrali Londyn – miejsce wyjątkowe w swej wielokulturowości, swoisty tygiel międzykulturowy, będący następstwem imperium kolonialnego, którego apogeum miało miejsce

² H. Lasswell, *The Structure and Function of Communication in Society*, w: L. Bryson, *The Communication of Ideas*, New York, 1948.

³ P. M. Lester, *Visual Communication. Images with Messages*, Boston, 2011.

3. Wystawa TICASS, Szczecin, 19 VI 2017 r.; fot. Grażyna Czubińska

w XX wieku. Napływ ludności ze wszystkich kontynentów świata ukształtował to wyjątkowe miejsce, pełne wytworów kulturowych społeczności świata.

Rodzi się zatem pytanie, czy ta międzynarodowa społeczność kształtuje i w jaki sposób przestrzeń komunikacji publicznej, na ile ma to wpływ na codzienne interakcje społeczne, infrastrukturę miasta, na budowanie specyficznej, „nowej” (zlepek wszystkich) przestrzeni międzykulturowej, a być może próbę dominacji jednej kultury nad drugą? Zastosowanie teoretycznych podstaw wizualności z perspektywy międzykulturowej może być nad wyraz ciekawe w tym miejscu, areną w eksploracji interesujących nas zagadnień.

Ten artykuł stał się częścią pierwszej książki projektowej TICASS: *Teoretyczne podstawy wizualności z perspektywy międzykulturowej*. Monografia ta zostanie wydana przez PUNO pod redakcją Michaela Fleminga.

Pierwsza część drugiego etapu badań TICASS odbyła się w marcu i kwietniu 2018 roku w Kilifii (Kenia). Tu także wykonano dokumentację fotograficzną znaków w przestrzeni publicznej. Jest ona obecnie analizowana wymienionymi wcześniej narzędziami Laswella i Lestera. Wizyty w kilku okolicznych

4. Seminarium TICASS na Pwani University, marzec 2018 r.; fot. Roman Mazur

miejsowościach – Mombasa, Mnarani, Mtwapa, Watamu, Malindi uzupełniły egzotyczny obraz przestrzeni miejskich w Afryce. Zderzenie dwóch światów – europejskich i afrykańskich stanowi niezwykle ciekawy materiał analityczny. Wyniki wszystkich badań zostaną przedstawione w końcowym raporcie w 2020 roku.

Uczestnicy projektu TICASS wzięli udział w seminariach poświęconym m.in. kulturowemu kontekstowi percepcji i interpretacji obrazów, przeprowadzonym przez prof. Francis Wokabi z Uniwersytetu w Pwani, zatytułowanego „Myślenie wizualne w uczeniu dzieci filozofii”. Odbyły się dyskusje panelowe poświęcone stereotypom rasowym w życiu codziennym (prof. Francis Wokabi z Pwani University), stereotypom kulturowym (prof. Rosita Deluigi, University of Macerata), stereotypom płci (dr Grażyna Czubińska, PUNO Londyn) oraz stereotypom kolonialnym (dr Aleksandra Łukaszewicz-Alcaraz, Akademia Sztuki w Szczecinie).

W ramach wizyty w Kenii badacze odwiedzili także kilka szkół podstawowych, średnich oraz kilka NGOs, rozmawiając o życiu społecznym i edukacji w Kenii.

5. Badacze TICASS w Kenii, marzec 2018 r.; fot. Lidia Marek

Druga część etapu badań TICASS w Kenii będzie przeprowadzona w listopadzie i grudniu 2018 roku. Odbędą się wówczas badania fokusowe z dziećmi i młodzieżą oraz dorosłymi. Zaplanowana jest także kolejna wystawa oraz konferencja naukowa pt. „Wizualizacja miejska, mobilność, informacja i technologia obrazów”.

Na kwiecień i maj 2019 roku jest zaplanowana realizacja trzeciej części projektu TICASS w Londynie, której gospodarzem będzie Polski Uniwersytet na Obczyźnie.